

Az improduktív -v főnévképző az erza-mordvinban¹

MATICSÁK Sándor

Az erza-mordvinban két -v névszóképző fordul elő. Az egyik egy gyakran használatos, a mai napig produktív melléknévképző, a másik egy elhomályosult, improduktív főnévképző. Nézzük meg elsőként, hogyan definiálják e szuffixumokat a mordvin kézikönyvek és leíró nyelvtanok: egy vagy két képzőnek tartják-e őket, s milyen funkciókat tulajdonítanak nekik. (Sok helyütt együtt kezelik a -j melléknévképzővel.)

1. A mordvin nyelvészeti szakirodalom viszonylag kevés figyelmet fordít a névszóképzőkre (ezek áttekintését l. Maticsák 2012a: 95–98). Ennek fényében cseppet sem meglepő, hogy az általam most vizsgálni kívánt képző(k)ről is csak nagyon röviden tesznek említést, s a példaanyaguk sem bőséges.

Az első jelentős mordvin nyelvész, M. Je. Jevszjev mai napig használható nyelvtanában csak röviden foglalkozik a képzőkkel. Ő a -v képzőnek három funkciót tulajdonít: a) „*в, и* образуют имена прилагательные от существительных; указывают, что предмет, означенный основой слова, имеется в достаточном количестве в другом предмете: *тикше-в* ’травной’”; b) „суффикс *в*, на вопрос куда, образует также наречия направления: *кудо-в – домой*”; c) „суффикс *в*, с именами числительными означает деление на части: *вете-в явия* – я разделил на пять частей” (Jevszjev 1934/1963: 42–43).²

¹ A publikáció elkészítését a ТÁМОР-4.2.2/В-10/1-2010-0024 számú projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

² a) A *в* és *и* névszókból hoz létre melléknéveket; azt mutatják, hogy az alapszóban megjelölt tárgy bőséges mennyiségben jelen van egy másik tárgyban: *тикше-в* ’füves’; b) a hová kérdésre felelő *в* szuffixum irányt kifejező határozószót hoz létre: *кудо-в* ’haza’; c) a *в* szuffixum számnevekhez kapcsolódva részekre osztást fejez ki: *вете-в явия* ’öt részre osztottam’.

Az 1962-es nyelvtani kézikönyv is csak ezekről a funkciókról tesz említést: „При помощи суффиксов эрз. -в, -й, мокш. -у (-ю), -и (-ы), -в образуются имена прилагательные от соответствующих существительных”³ (Grammatika 1962: 41). Ez a könyv – Jevszjevhez nyomdokába lépve – az *алов* ’le, lefelé’, *верев* ’fel, felfelé’ adverbiumokba is ezt a képzőt látja bele – ez téves felfogás, hiszen ezekben a -в lativusrag rejlik. Ugyancsak a melléknévképzőből vezeti le a *кавтов* ’kétfelé, két részre’, *комов* ’hatfelé, hat részre’ (vö. *кото* ’hat’, *кавто* ’kettő’) alakokat; holott itt is lativusszal kell számolnunk.

M. V. Moszin egy korai cikkében (1977: 10–11) még egy kalap alá veszi a két szuffixumot (de ő legalább már elkülöníti a főnévképzőt): суффиксы эрз. -в, -й, мокш. -у считаются суффиксами образования отыменных прилагательных, обозначающий качество того имени – предмета, от которого они формально произведены [...]. Наряду с этим ука з а н н ы е с у ф ф и к с ы [kiemelés tőlem, M.S.] наличествуют и в именных существительных типа эрз. *ми́яв* ’бобр’...”⁴

Ugyanő – Lipatovval és Matyuskinnal közösen írt – 1983-as tanulmányában azonban már két -в képzőről beszél: „суффиксы -в/-й производит имена, большей частью называющие предметы” (1983: 122), ill. „при помощи суффиксов -в, -й/-у производятся качественные прилагательные со значением »обладающий каким-либо признаком, свойством«” (124).⁵

Az 1980-as kiadású, újabb nyelvtani kézikönyv, a *Грамматика мордовских языков* szintén elkülöníti a főnév- és a melléknévképzőt. Előbbit így minősíti: „имен существительных, в структуре которых -в синхронного воспринимаются как деривационный аффикс, немного” (Grammatika 1980: 107);⁶ a melléknévképzőről pedig ezt írja: „с помощью их образуются качественный от основ существительных со значением »обладающий каким-либо признаком, свойством«” (i.m. 112).⁷

³ Az erza -в, -й, moksa -у (-ю), -и (-ы), -в szuffixumok segítségével melléknevek jönnek létre a megfelelő főnevekből.

⁴ Az erza -в, -й, moksa -у denominális melléknévképző annak a névszónak – tárgynak – a minőségét fejezi ki, amelyből formálisan létrejött. Emellett a jelzett szuffixumok az erza *ми́яв* ’hód’ típusú névszókban is megfigyelhetők.

⁵ A -в/-й szuffixum legtöbbször tárgyakat megnevező névszókat hoz létre, ill. a -в, -й/-у szuffixumok segítségével „valamilyen jelleggel, tulajdonsággal rendelkező” jelentésű, minőséget kifejező melléknevek jönnek létre (124).

⁶ Olyan főnév, amelynek szerkezetében a -в szinkron szempontból képzőaffixumként fogható fel, nincs sok.

⁷ Segítségükkel a főnévi alapszóból „valamilyen jelleggel, tulajdonsággal rendelkező” melléknevek jönnek létre.

Cigankin képzőtani monográfiájában (1981: 46–47) csak a melléknévképzőkkel foglalkozik, a -*ε*-ről szinte szó szerint ugyanazt közli, mint a Grammatika. Egy másik tanulmányában ezt írja: „они в основном обозначают предметы, обладающие тем, что выражает производящая основа” (2000b: 150).⁸

Az erza nyelvű grammatikakönyv egy mondatot szentel a főnévképzőnek: „явови кода валонь теиця суффикс пек аламо вантнэсе” (EK 2000: 37),⁹ és ugyancsak röviden szól a melléknévképzőről: „сынъ теить существительнойтнестя истят прилагательнойть, конатнесэ невтеви предметсэнть кодамояк улемачинь (признаконь) кирдемась” (EK 2000: 38).¹⁰

Raija Bartens finn nyelvű összefoglaló munkájában a melléknévképzők között, a *j*-vel és *η*-vel együtt tárgyalja a -*v*-t, s ugyanitt említi („mordvassa on myös substantiiveja, jotka sisältävät samannäköisen johdiainek-sen”¹¹ [kiemelés tőlem, M.S.]) a *kil’ej*, *kil’η* ’nyírfa’, *kulov* ’hamu’, *šed’ej*, *šed’η* ’szív’ szavakban rejlő, ma már etimológiailag nem átlátható („johtosuhdetta ei siis mordvassa ole substantiivien osalta muuta kuin etymologise-na”)¹² elemeket (Bartens 1999: 110–111).

A kresztomátiák, nyelvkönyvek a következőket írják: Keresztes (1990: 66) a -*v*-t és a -*j*-t is felveszi a denominális névszóképzők közé, „valamivel való ellátottság” funkciót rendel hozzá. Mészáros (1998: 102) a melléknévképzőt -*v*/-*ov*/-*ev* alakban veszi fel (a kapcsolódási szabályokról l. Maticsák 2012b: 30), funkcióját nem adja meg, csak „elég gyakori és viszonylag produktív képző” minősítéssel látja el.

Mindezek alapján láthatjuk tehát, hogy csak a szakirodalom egy része tesz említést a denominális névszóképzőről, s ezek is igen röviden szólnak róla.

2. A -*ε* mint melléknévképző gyakori és produktív. Anyagnevek esetében alapvetően az azzal való ellátottságot fejezi ki: *медев* ’mészes’ ← *медь* ’mész’, *почтов* ’lisztes’ ← *почт* ’liszt’, *салов* ’sós’ ← *сал* ’só’, *сэвонев* ’agyagos’ ← *сэвонь* ’agyag’, *чемев* ’rozsdás’ ← *чень* ’rozsdá’. Természeti környezethez, növénynevekhez kapcsolódva az adott természeti környe-

⁸ Ezek alapvetően olyan tárgyakat jelölnek, amelyek az alapszóban megnevezett [tulajdonságokkal] rendelkeznek.

⁹ Mint szóképző szuffixum nagyon kevés szóban fordul elő.

¹⁰ Ezek [ti. a -*ü* képzővel együtt tárgyalja a -*ε*-t] olyan mellékneveket hoznak létre a főnevekből, amelyekben megfigyelhető a tárgyakban valamilyen tulajdonság megléte?

¹¹ A mordvinban vannak olyan főnevek, amelyek ugyanolyan alakú/kinézetű képzőelemet tartalmaznak.

¹² A képzőviszony a mordvinban a főnevek részéről csak etimológiai[lag értelmezhető].

zetre jellemző vagy az adott növénnel benőtt helyet jelöli: *виpев* 'erdős' ← *вирь* 'erdő', *кевев* 'köves' ← *кев* 'kő', *нупонев* 'mohás, mohával benőtt' ← *нупонь* 'moha', *пелев* 'felhős' ← *пель* 'felhő', *пиземев* 'esős' ← *пиземе* 'eső', *пудазов* 'sáros; piszkos' ← *пудаз* 'sár', *цецяв* 'virágos' ← *цеця* 'virág'. Gyakran tulajdonság, állapot megnevezésére szolgál: *виев* 'erős' ← *вий* 'erő', *эжсов* 'ravasz, agyafűrt' ← *эжсо* 'ézés', *кежев* 'haragos, mérges' ← *кеж* 'harag, düh', *тевев* 'dolgós, munkás' ← *тев* 'dolog; tennivaló', *уцяскав* 'boldog, szerencsés' ← *уцяска* 'boldogság, szerencse', *ядов* 'mérges' ← *яд* 'méreg', *ярмаков* 'vagyonos' ← *ярмак* 'pénz'. Az alapszó sokszor valamilyen (tágabb értelemben vett) emberi vagy állati testrésznév: *келев* 'beszédés' ← *кель* 'nyelv', *ловажав* 'csontos' ← *ловажа* 'csont', *сакалов* 'szakállas' ← *сакало* 'szakáll', *телав* 'testes, kövér' ← *тела* 'test', *толгав* 'tollas' ← *толга* 'toll (madáré)', *унксов* 'rúpos' ← *ункс* 'rúp', *усав* 'bajuszos' ← *уса* 'bajusz', *шержев* 'ősz hajú' ← *шерже* 'ősz haj'. Néha betegségnévhez is kapcsolódhat: *верьксэв* 'gyulladt, gyulladós' ← *верькс* 'szemgyulladás', *ормав* 'beteg' ← *орма* 'betegség'. Egyes északi erza nyelvjárásokban *-η* alakváltozat is előfordul, pl. *салоη* 'sós'.¹³ (A moksában e képzőnek *-в* [-v], *-у* [-u] és *-и* [-i] alakja van.) (Grammatika 1962: 41–42; Feoktyisztov 1966: 183; Grammatika 1980: 112; Cigankin 1981: 46–47; Bartens 1999: 110–111; EK 2000: 38; MK 2000: 92.)

3. Írásomban a továbbiakban az improduktív, mára elhomályosult **-в** névszóképzővel foglalkozom.

A mordvin szakirodalomban – már ahol egyáltalán említik e képzőt, mint az az 1. pontban közreadott rövid áttekintésből is kiderülhetett – csak nagyon kevés példát hoznak e képzőre (összesen 13 adatot találtam a kézikönyvekben, cikkekben), ráadásul a példaanyaguk egy része etimológiailag sem állja meg a helyét. Eredetmagyarázat nélkül vélik a képzőt felfedezni a *вадов* 'héja', *илев* 'vessző, rózse', *коткудав* 'hangya', *лавтов* 'váll', *мияв* 'hód', *цянав* 'fecske', *чичав* 'bolha' és *шукиторов* 'ribizli' szavakban. Népetimológiai kísérletnek minősíthetjük a *кулов* 'hamu' és a *нимиляв* 'lepke' egy-két szerzőnél olvasható magyarázatát. Előbbit a *куло* 'halott' szóból vezetik le (az okfejtés gondolatmenete talán az, hogy porrá és hamuvá leszünk?), utóbbit pedig a *менель* 'menny, égbolt' szóból magyarázzák (mivelhogy ott repkednek a pillangók?). A *норов* 'gabona, termés' szót a *нор* 'szántóföld, mező' lexémából eredeztetik (ez szemantikailag vajmi nehezen

¹³ Az *η* ezekben a nyelvjárásokban a tőszavakban is fonematikus értékű: *ков* ~ *нуж. коη* 'hold', *килей* ~ *нуж. килеη* 'nyírfa' (Keresztes 2011: 18).

állja meg a helyét). A *mee* 'munka' szót a *mee-* 'csinál' igéből származtatják; holott ez a finn-volgai **tewe* főnév folytatása.¹⁴ Esetleg elképzelhetőnek látszik a *цёков* 'fülemüle' magyarázata, mely szerint egy hangutánzó *цёк* szóra vezethető vissza. (Grammatika 1980: 107; Vildjaeva 1980: 121; Cigankin 1981: 46–47; Moszin–Lipatov–Matyuskin 1983: 122; Grebnyeva 1997: 43; EK 2000: 38; Moszin 2001: 93.)

Mindezek alapján indokoltnak tűnik e képző részletes vizsgálata, az első pillantásra ide sorolható szavak szigorú etimológiai megrostálása.

A mordvin szóvégmutató szótárban (RDM 126–135) 337 erza (és 164 moksa) -*v* végű névszót találhatunk. Ezek közül jelen vizsgálatból ki kell zárni az orosz (eredetű) szavakat (ezekből nagyon sok, több mint félszáz fel van véve a szótárba), pl. *актив* 'aktív', *архив* 'archív', *инфинитив* 'infinitivus', *локомотив* 'mozdony', *морков* 'sárgarépa', *негатив* 'negatív', *объектив* 'objektív', *перерыв* 'szünet', *полуостров* 'félsziget', *пристав* 'rendőrbiztos', *скандинав* 'skandináv', *состав* 'összetétel' stb.

Ennél is nagyobb, 172 szavas csoportot alkotnak a szóvégmutató szótárban azok az összetett szavak/szintagmák, amelyek utótagja/második eleme önálló lexémaként is él, pl. *ашо кснав* 'fehérborsó', *чеерень кснав* 'egérborsó'; *ведь|цянав* 'vízi fecske'; *вирь|коткудав* 'erdei hangya'; *вирь|умбрав* 'erdei sóska'; *давол|ков* 'február', *чады|ков* 'április', *медь|ков* 'július', *умарь|ков* 'augusztus' (< *давол* 'vihar', *чады* 'áradó', *медь* 'méz', *умарь* 'alma' + *ков* 'hó(nap)'); *каль|илев* 'fűzfavessző'; *кедь|нимияв* 'denevér' (< *кедь* 'bőr' + *нимияв* 'lepke'); *килей|кирьгов* 'nyírfakéreg'; *киш|молдав* 'kenyérdarab'; *накся|нов* 'mezei fogoly(madár)'; *тол|кев* 'tűzkő', *яжамокев* 'örlőkő'; *якстере шукишторов* 'vörös ribizli'; *ярмак|кескав* 'pénzeszsák', *удома кескав* 'hálózsák' (< *ярмак* 'pénz', *удома* 'alvás' + *кескав* 'zsák') stb. – ezeket az utótag alapján tárgyalom.

Kizártam a helyneveket (*Пирьмиёв*, *Рамажов*, *Саратов*, *Темников*, *Тумолов*, *Утюв* stb.) és az alakváltozatokat (*кирмалав* ~ *кумарав* 'bojtorján', *нимияв* ~ *немияв* ~ *имбияв* ~ *вишиляв* 'lepke', *ситава* ~ *сютава* 'íj', *чудожов* ~ *шудожов* 'mezei csorbóka', *шоржав* ~ *чоржав* 'csorbóka').

Vannak olyan, az ősi szókincsbe tartozó egyszótagú szavak, amelyekben a -*v* egyértelműen nem képző, hanem valamilyen alapnyelvi mássalhangzó folytatásaként jelenik meg. A mai mordvin -*v* három alapnyelvi előzményre

¹⁴ FV **tewe* 'Arbeit, Werk' > fi. *työ*, é. *töö*, mdE *tév* (UEW 796), ill. PU **teke-* 'machen' > fi. *teke-*, lpN *däkkä-*, mdE *tėje-*, m. *tev-* (UEW 519).

mehet vissza (e hangtörténeti jelenségről részletesebben l. Keresztes 2011: 44–47):

- a) **-w-* > *-v-*: FP *jewä* 'Getreide' > mdE *juv* 'pelyva', fi. *jyvä* (UEW 633); FU *kiwe* 'Stein' > mdE *kev*, fi. *kivi*, m. *kő* (UEW 163); FV *powa* 'Knopf, Perle' > mdE *pov*, é. *pōv* (UEW 738); FV *tewe* 'Arbeit, Werk' > md *t'ev*, fi. *työ* (UEW 796);
- b) **-ŋ-* > *-v-*: U *kuŋe* 'Monat' > mdE *kov*, fi. *kuu*, m. *hó* (UEW 211); FV *čīŋa* 'Schaum; ?Hefe' > ?mdE *čov*, ?fi. *hiiva* (UEW 621) – a *-v* helyén több erza nyelvjárásban *-ŋ* jelentkezik;
- c) **-m-* > *-v-*: FP *k8m3* 'Speicher, Vorratskammer' > ?md *kav*, ?fi. *kumo* (UEW 680); FP (?FU) *lume* 'Schnee' > mdE *lov*, fi. *lumi*, ?m. *lom*, *lam* 'lucok, csatak' (UEW 253); FV *sume* 'Nebel' > mdE *suv*, fi. *sumu* (UEW 767); FU *šeme* '(Fisch-)Schuppe' > mdE *šav*, fi. *suomu* (UWE 476).

4. Összességében, a fenti szócsoportok kizárása után 47 olyan *-v* végű szót találtam az erzában, amelyről elképzelhető, hogy képzőelem. A továbbiakban ezeket a szavakat veszem egyesével górcső alá. A lista elején azok a lexémák állnak, melyekben biztosan fellelhető egy denominális főnévképző, a felsorolás vége felé haladva a bizonytalan etimológiájú szavak száma egyre nő.

A szócikkek felépítése a következő. Címzőként a mai erza irodalmi nyelvi alak áll. A jelentéseket magyarul (Mészáros Edit erza-mordvin–magyar szótára [EMSz] alapján), oroszul (az erza–orosz nagyszótár [ERV] alapján, ill. oroszul és németül (Paasonen nagy nyelvjárási szótára [MdWb] alapján), s végül finnül (az erza–finn kisszótár [ESS] alapján) adom meg. Amennyiben van a szónak moksa megfelelője,¹⁵ azokat a moksa–orosz nagyszótár (MRV) és a MdWb alapján közlöm. – Mindezeket az adott szóra vonatkozó etimológiai információk követik. Az uráli (UEW) és a finn etimológiai szótár (SSA) mellett felhasználtam Keresztes László etimológiai szójegyzékét (Geschichte), a Litkin–Guljajev-féle zürjén etimológiai szótárt (KESK), ill. a többé-kevésbé megbízható új, Versinyin-féle mordvin etimológiai szótárt (ESM) is. A teljesség igénye miatt közlöm a régebbi mordvin etimológiai szótárak (ESE és EtV) adatait is; sajnos, ezeknek a szótárak a megbízhatósága, nyelvtörté-

¹⁵ Előfordul, hogy a moksában orosz eredetű szó szerepel, pl. E *конѣв* ~ M *бумага* 'papír' (MRV 74); E *мияв* ~ M *бобр* 'hód' (MRV 65). Néha a moksában más, belső keletkezésű lexéma áll, pl. E *коткудав* ~ *панжам*, *шанжа* 'hangya' (MRV 460, 852); E *горнипов* ~ M *коряйбря* 'csengettyű' (MRV 285). Egy helyütt törökségi eredetű szóval is találkozhatunk: E *вадов* 'héja' ~ M *каръхциган* (MRV 233).

neti színvonala nagyon sokszor nem üti meg a tudományos szintet, ezért a bennük foglaltakat erős kritikával kell fogadnunk.

A) Az adott szóban a rokon nyelvi adatok alapján a -v képzőelem

1) *мияв* 'hód (Castor fiber)' (EMSZ 230); *мия* 'бобёр' (ERV 385); *mijal*, *mijav* 'бобр / Biber' (MdWb 1258); *мияв* 'majava' (ESS 95).

Finn-permi eredetű szó. A rokon nyelvi adatok bizonyítják a -v képző voltát, vö. fi. *majava*, karj. *majoa*, *majava*, aun. *majai*, lüd *majai*, ve. *majag*, é. *majajas*, *majaja*; lpN *magjeg* ~ *magjek*, Nrt. *mājjij*, *mājjij*, K *mājjeg*, Kld *mājeγ*, T *mājjeg*, Not *mājjij*; vj. *mijj*, *mij*, *mij*, zj. *moj* (Geschichte 88; UEW 697; SSA 2: 140). – Az UEW és a KESK (173) egy FP **maja* lexémából eredzeti e szavakat (a mordvinban a -j hatására vált palatálissá az első szótagi magánhangzó). A mordvin etimológiai szótárak (ESE 59, EtV 108) szintén erre vezetnek vissza, de ők tévesen finnugor jelzettel látják el.

A szónak van *мия* (ESE 59, ERV 385, EtV 108, ESM 254) alakja is, ill. Paasonen az erza mareszevói nyelvjárásában (ma a Mordvin Köztársaság csamzinkai járásában lévő Большое Марецево falu) *mijal* formát is adatolt (MdWb 1258); mindezek szintén a -v képző jellege mellett szólnak.

2) *норов* 'gabona, termés' (EMSZ 249); 'хлеб' (ERV 418); 'зерно, хлеба / Getreide' (MdWb 1351); 'vilja' (ESS 104). Moksa megfelelője: *нору* (MdWb 1351).

Finn-permi eredetű szó. Az UEW (710) a md. *норов* szót a zj. *nur* 'érett gabona' lexémával kapcsolja össze, egy FP **norz* 'Getreide(korn)' alakot rekonstruálva. A KESK (196) a zürjén szó mellett a vj. *нур-нур* (*нӧзьыны*) 'megfő, szétfő' és – kérdőjellel – a cser. *нургеитамш* '(tésztát) főz' szavakkal is egybeveti, ezeket az UEW a szemantikai nehézségek miatt nem fogadja el.

A mordvin etimológiai szótárak egyéb megoldási javaslatokat is felvetnek, ezek szemantikailag nem állják meg a helyüket. Az ESE (65) a fentebb említett megfeleléseket kiegészíti a fi. *nurmi*, é. *nurm* 'pázsit' lexémákkal, az EtV (121) a kolai lapp *нӱрр* 'fiatal' és a cser. *нур* 'mező' szavakat is idevonja (az SSA [2: 242] a fi. *nurmi* szócsaládjához a balti finn megfeleléseken kívül csak lapp, vogul és osztják adatokat kapcsol). Versinyin (ESM 295) megjegyzi, hogy a votják és cseremisiz szavak közel állnak az archaikus orosz *нурить* 'főz, megfőz' szóhoz.

Összességében, a finn-permi rekonstrukció alapján kijelenthető, hogy a mordvin szóban egy -v képző rejlik.

3) *умбрав* 'sóska, mezeisóska (Rumex acetosa)' (EMSz 396); 'щавель' (ERV 694); 'щавель / Ampfer, Sauerampfer (Rumex)' (MdWb 2456); 'suolaheinä' (ESS 178). Moksa megfelelője: *умбрав* (MRV 781).

Finn-permi eredetű szó, rekonstruált alakja: **om(p)ra* 'eine Art saure Wiesenpflanze'. E szónak az UEW (718) szerint a zürjénben van megfelelője, vö. *omra* 'eine röhrenstengelige Wiesenpflanze', *umra* 'eine große Kerbelart'. A finn-permibe az iránból kerülhetett (**om(b)ra*). A md. -v tehát képzőelem. (Vö. továbbá: ESE 107; EtV 195; ESM 461.)

4) *чичав* 'bolha' (EMSz 431); 'блоха' (ERV 751); 'блоха / Floh' (MdWb 258); 'kirppu' (ESS 192). Moksa megfelelője: *чичав* (MRV 867).

Finnugor eredetű szó. A szó rokon nyelvi megfelelői: fi. nyj. *sonsar*, *sonsari*, karj. *tšontšoi*, lúd *tšondžoi*, ve. *sonzar'*, cser. *šuršš*, osztj. *čunč*, vog. *šoš*, a finnugor alapalak **čonča ~ čoča* 'Floh' (UEW 39, SSA 3: 199; a mordvin hangfejlődésre vö. FP *penčä ~ pečä* 'Kiefer' > fi. *petäjä*, mdE *piče*, UEW 727). Ennek alapján a mordvin -v tehát egyértelműen névszóképző (más rokon nyelvekben a -r képző tapadt a szótőre). Vö. továbbá: ESE 113; Geschichte 158; EtV 213; ESM 494.

5) *шукшторов* 'ribizli (Ribes)' (EMSz 445); 'смородина' (ERV 767); 'смородина / Johannisbeere' (MdWb 2248); 'herukka, viinimarja' (ESS 197). Moksa megfelelője: *шукштору* (MRV 885).

Valószínűleg finn-volgai eredetű szó. Az UEW (615) kérdőjellel kapcsolja a fi. *siestar* 'schwarze Johannisbeere', é. *sōster*, *sōstar* 'Johannisbeere' szavakhoz (vö. továbbá ink. *sēstara*, lúd *sestroï*, ve. *sestrikäine*, SSA 3: 173). Finn-volgai alapalakja: **čəkčz-tərz*. Az ESE (116) és az EtV (219) a cser. *шоптыр* 'шукшторов' szót is ideveszi. Versinyin (497) felveti az orosz *жостер* 'крушина' szóval való rokonságot, ez nem állja meg a helyét.

Nyelvjárási változatai – *čukstorov*, *šukštoroy*, *šikštiroy*, *čukšturu* stb. – közül a *šukštor* alak szintén valószínűsíti a -v képző meglétét (MdWb 2248).

6) *илев* 'vessző, rózse' (EMSz 126); 'прут, хворостина' (ERV 207); 'прут / Rute, Gerte' (MdWb 454); 'vitsa' (ESS 56). Moksa megfelelője: *или* (MRV 203).

Finn-permi eredetű szó. Az UEW (624) a FP **elz* 'Ast, Zweig' szóból származtatja, vö. vj. *ul*, zj. *ul*, *uv* (hasonlóképpen: KESK 295; ESE 21; EtV 52). Versinyin (85) a cser. *иле-* (*илены* 'fűz'), osztj. *wäl* 'füzesbokor; vessző', nyeny. *wěl* 'hajlékony (ág)' szavakat is idekapcsolja. Keresztes (1986: 41) egy ősm. **ēlā* alakot rekonstruál. Az ESE és az EtV egy ősi -η képzőt feltételez.

A -v tehát e szóban a rokon nyelvek tanúsága alapján képző. Ezt a nyelvjárási alakok is alátámasztják, vö. *il'ej, il'ij, il'i, il'u, M il'i, il'u* (MdWb 454).

7) **күцюв** 'ложка' (ERV 320); 'ложка / Löffel, Esslöffel' (MdWb 918). Moksa megfelelője: *күцю* (MRV 308).

Talán finnugor eredetű szó. Az UEW (164) a moksa *koću* szót (mai irodalmi alak: *күцю*, MRV 304) kérdőjellel veti egybe az osztj. *ko'alki, ko'ij* 'Trinkgefäß aus Birkenrinde' szavakkal. Paasonen (MdWb 918) törökséginek tartja, vö. tat. *kašik*, csuv. *kažik*, alt. *kažək (kožik)* (adatai szerint a moksa szónak van *kucuk* változata is).

Amennyiben az UEW álláspontját fogadjuk el, úgy a -v képzőnek tekinthető. Ha törökségi eredetűnek tartjuk, abban az esetben talán $k > \gamma > v$ hangváltozással kell számolnunk.

8) **кснав** 'borsó (Pisum)' (EMSz 183); 'горох' (ERV 306); 'горох / Erbse' (MdWb 905); 'herne' (ESS 78). Moksa megfelelője: *снав* (MRV 644), *ksnav* (MdWb 905).

Talán finn-permi eredetű szó. A KESK (33) a zj. *анькытти* 'borsó' összetett szó (vö. *ань* 'nő, női-') második elemét és a vj. *көжы* 'ua.' lexémát kérdőjellel kapcsolja a mordvin szóhoz. A szótár egy **kžš* alakot következtet ki. Az ESE (43) a szócsaládot finnugor eredetűnek tartja, a fent említett permi szavak mellett ugyanis a vog. *анькас* és osztj. *анькеи* szavakkal is egybeveti (a KESK szerint ezek zürjén kölcsönzések). Az EtV (81) ugyancsak finnugor szónak minősíti, de csak a zj. *кытти* és a vj. *коты* szót hozza példának (ennek alapján tehát finn-permi lenne a szó). Versinyin (174) *кс-* és *-нав* elemekre bontja a szót, ez teljességgel rossz elképzelés. Keresztes véleménye szerint elképzelhető, hogy – a **šikšna > kšna* 'szi'j' analógiájára (vö. Geschichte 68) itt egy **siksna(v) > ksnav* hangfejlődéssel számolhatunk.

Amennyiben a szó tényleg kapcsolatba hozható a permi alakokkal, abban az esetben a -v (és a -n?) olyan képzőnek tekinthető, amelyik a mordvin külön életében tapadt a szótőre.

B) Az adott szóban (a rokon nyelvi adatok alapján) a -v képzőbokr része

9) **тевеляв** 'лёгкие' (ERV 651), *t'evil'av* 'лёгкое / Lunge' (MdWb 2401); *тевелявт* [Plur.] 'tüdő' (EMSz 366); 'keuhkot' (ESS 167). Moksa megfelelője: *тевлав* (MRV 712).

Uráli eredetű szó, vö. fi. (nyj.) *tävy*, é. *täü*, vj. *tü*, zj. *tj*, ?m. *tüdü*, jur. *t̄wāk* stb. < U **täwe* (UEW 519; SSA 3: 358; l. még ESE 100; EtV 182; ESM 433).

Az UEW a md. *-lav* elemet összetett képzőnek minősíti.

10) *коткыдав* 'hangya (Formica)' (EMSz 180); 'муравей; мурашки' (ERV 298); 'муравей / Ameise' (MdWb 879); 'muurahainen' (ESS 76). Moksa megfelelője: *kotkōdav* (MdWb 879).

Finn-permi eredetű szó. A rokon nyelvi adatok alapján – vö. é. *kuklane*, lív *kukki*, lpN *got'ká*, L *kår'hkå*, K *kotk*, Kld, Not *kōtk*; cser. *kōtkō*, *kutko*, zj. *kot*, *kot* – az UEW (678) egy *-dov*, *-dav* képzőt tételez fel, s mindezt egy FP **kutke* 'Ameise' alakra vezeti vissza (l. még Geschichte 68).

Az ESE (42) ugyanezt a finn-permi alapalakot adja meg, de az előbb említett lív és cseremisiz alakok mellett a fi. *kotka*, é. *kotkas*, vj. *кузыли*, lp. *kot-ka*, zj. *кодзувком* 'sas' szavakkal kapcsolja össze. Ez jelentéstanilag lehetetlen; vö. FP *kočka* 'Adler' > fi. *kotka*, é. *kotkas*, lpN *goas'kem* stb., md. *kučkan*, cser. *kučkež*, vj-zj. *kuč* (UEW 68; SSA 1: 412). (Jellemző egyébként a mordvin etimológiai szótár színvonalára, hogy a *kučkan* 'sas' címszava alatt ugyanezek a finn és észti adatok vannak megadva, vö. ESE 46.)

A rokon nyelvi adatok alapján a mordvin szó kétségkívül valamilyen képzőt – meglehet, képzőbokrot – rejt (vö. a következő szócikket).

11) *ypедев* 'násznagy' (EMSz 397); 'шафер' (ERV 696); 'сват, шафер / Brautwerber, Brautführer' (MdWb 2474); 'sulhaspoika, hääkulkueen sulhasen puoleinen osanottaja' (ESS 179). Moksa megfelelője: *ur̄ōd'u* (MdWb 2472).

Az EtV szerint (197) alapja az *ype* 'szolga, rab', ebből keletkezett egy *-d-* és egy *-e-* képző hozzátoldásával. Versinyin (ESM 463) az *урьва* 'menyasszony' szóból eredezteti (vö. *ur̄va* 'невестка / Schwiegertochter', *ur̄v-al'a* (*al'a* 'legény, férfi') 'шафер / Brautdiener', MdWb 2476). Esetleg szóba jöhet az *ur̄a* 'невестка / Schwägerin, Frau des Bruders' (MdWb 2469) kiinduló alak is. – Ezek a szavak összefüggenek egymással, a jelentésfejlődés 'szolga' > 'idegen asszony (a családban)' > 'menyasszony' lehetett (vö. Geschichte 176).

A 'menyasszony' lexéma valószínűbb alapalak, mint a 'szolga' (a tővégi veláris magánhangzó a palatális konzonáns hatására *-e-re* változhatott). Az *ur̄va* finn-volgai eredetű szó, vö. fi. *orpana* 'unokatestvér; férjhez ment lány', lpN *oarben* 'soror', ?cser. *arwezə* 'Knabe od. Mädchen' (UEW 722).

Amennyiben a fentiek közül valamelyik etimológia helytálló, úgy egy *-dav/-d'ev* képzőbokorral számolhatunk (l. az előző szócikket).

C) Olyan jövevényszavak, amelyek talán -v képzőt kaptak a mordvinban

12) *күлов* 'hamu' (EMSz 186); 'зола' (ERV 311); 'пепел, зола / Asche' (MdWb 945); 'tuhka' (ESS 79). Moksa megfelelője: *күлу* (MRV 302).

Az UEW (194) szerint a mordvin szó csak abban az esetben tartozik össze az osztj. *кајџм* 'Schlacke (Barre), die beim Brennen von Espenholz in der Feuerstelle zurückbleibt', vog. *χул'эм, кул'эм* 'Asche', m. *hamu* szavakkal (< FU **kuδmэ*), ha a -v nem képző, hanem az alapnyelvi mássalhangzó-kapcsolat folytatása. Az SSA (1: 431) rendkívül bizonytalanak („perin epävarma”) tartja a fi. *kulmu* 'hulladék, piszok, szemét', md. *kulov*, m. *hamu*, ill. a vogul és az osztják alakok összetartozását.

Az EtV (83) etimológiáját (~ fi. *kulu* [*kulo*] 'avartűz, futótűz', лрК *kunn* 'hamu') jelentéstani (finn) és hangtani (lapp) okokból sem lehet elfogadni. Az ESE (44) e szót törökségi eredetűnek tartja, vö. nogaj *күль*, üzb. *күл*, alt. *күл*. Versinyin (ESM 181) lehetségesnek tartja a tat. *köl* 'hamu' szóval való kapcsolatot.

Amennyiben a mordvin szó tatár jövevényelem (ennek némiképp ellentmond a hangrend), abban az esetben a szóvégi -v-t denominális főnévképzőnek lehetne tekinteni.

13) *конёв* 'papír' (EMSz 175); 'бумага' (ERV 286) 'бумага / Papier' (MdWb 851); 'paperi' (ESS 73).

Vándorszó, vö. sum. *kunukku*, örm. *knik*, ujj. *küin*, óbolg. *книга*, óeszl. *кьнига*, m. *көныу* (EWUng 818). A mordvinba valamelyik törökségi nyelvből kerülhetett be, jelentésváltozással (EtV 78; ESM 163). A magyarba valószínűleg szintén valamilyen török nyelvből kerülhetett, eredeti alakja *könyü*, *könyö* lehetett, „a *көныу* elvonás a szabályszerűen létrejött v-s tőváltozatot tartalmazó toldalékos alakokból” (TESz 614). A magyar szó hangtani fejlődése alapján kizárható egy ősi v-s alak átvétele.

Elképzelhető, hogy a mordvin szó -v eleme valamilyen denominális főnévképző.

D) A mordvin alakváltozatok tanúsága alapján a -v valószínűleg képző

14) *шанжав* 'rók' (EMSz 439); 'паук' (ERV 760); 'паук / Spinne' (MdWb 2214); 'hämähäkki' (ESS 194).

Az etimológiai szótárak közül csak Versinyin tárgyalja (ESM 500), a M *шанжа* 'hangya' címszó (!) alatt. Ő nem zárja ki ezek közös eredetből való származtatását, 'csúszómászók' jelentéssel; ez nem nagyon valószínű.

A -v képzőjelleget bizonyíthatják a *šanžaka*; *šeňzej*, *šenžij* alakváltozatok, ill. a *šandalks* 'pókháló' (< *šanža* + *alks* 'alj, alsó rész') és *šanča-londaks* 'ua.' (< *londaks* 'háló') jelentésű összetett szavak (MdWb 1347, 2214).

15) **цянав** 'fecske; füstifecske (*Hirundo rustica*)' (EMSz 415); 'ласточка' (ERV 715); 'ласточка / Schwalbe' (MdWb 2090); 'pääskynen, pääskey' (ESS 189). Moksa megfelelője: *цянавня* (MRV 829).

Az etimológiai szótárak közül csak Versinyin tárgyalja (ESM 482), ő onomatopoetikus szónak tartja. A -v képzőjelleget bizonyíthatják a szó alakváltozatai: *šańa*, *šapaka*, *čapaka*, *šeńaka*, *čapava*, *šańava* (MdWb 2090), M *цянавня* (MRV 829, ESM 482).

16) **цёков** 'fülemüle, csalogány (*Luscinia megarhynchos*)' (EMSz 409); 'соловей' (ERV 722); 'соловей / Nachtigall' (MdWb 184); 'satakieli' (ESS 187). Moksa megfelelője: *ćoku* (MdWb 184), *цёфкc* (MRV 821) (? < *цёкофкc*).

Versinyin onomatopoetikus szónak tartja, ennek alakváltozata a *коков* 'fülemüle' (ERV 277; ESM 156, 476).

Alakváltozatai közül az E *ćokol*, *ćoko*, M *ćoku* (MdWb 184) azt sugallják, hogy a szóvégi -v képző. Etimológiailag nincs köze a *ćoko* 'bojt, rojt' szóhoz.

17) **шоржав** 'csorbóka (*Sonchus oleracues*)' (EMSz 444); 'молочай / Wolfsmilch (*Euphorbia*), Löwenzahn (*Taraxacum officinale*)' (MdWb 282); *ведьшоржав* 'молочай' (ERV 117); 'tyräkki' (ESS 195).

Valószínűleg ismeretlen eredetű szó, a mai etimológiai szótárakban nem szerepel (de Lehtisalo [1936: 242] összekapcsolja az osztj. *tšuntš* alakkal). A nyelvjárási alakváltozatai miatt gyanakodhatunk arra, hogy a -v képző, vö. *čorža*, *šorža*, *šorš*, *šorža*, *šorža* (MdWb 282).

18) **лавтов** 'váll' (EMSz 193); 'плечо' (ERV 323); 'плечо / Schulter' (MdWb 1037); 'hartia' (ESS 82). Moksa megfelelője: *лафту* (MRV 328).

Az EtV (88) finn-volgai eredetűnek tartja, s összekapcsolja a fi. *lavan* (ez valószínűleg a *lapa* 'lapocka' genitivusi alakja), lpK *лѡнь* 'ua.' szavakkal. Az UEW (236) és az SSA (2: 46) azonban a *lapa* szócsaládjába (~ é. *laba*, lpN *lappe*, ??vog. *lop*, ?jur. *lab'e* stb.) nem veszi fel a mordvin szót.

Versinyin (ESM 193) a moksa *лапode-* 'felrak, rátesz, rádob' szóval rokonítja, ezt sem hangtani, sem szemantikai alapon nem lehet elfogadni.

Paasonen adatai szerint (MdWb 1037) a *lavtov* alakváltozatai között szerepelnek a *lavtomo* (*laftomo*), *lavto*, M *laftu*, *laftum* adatok, ezek alapján nem lehet kizárni a -v képző jellegét (a -*mo* is névszóképző).

19) **кансяв** 'sömör, kelés, tályog' (EMSz 140); 'нарыв; рожа; лишай' (ERV 232); 'лишай / Schwinde, Flechte' (MdWb 603); 'partasieni; paise' (ESS 63). Moksa megfelelője: *камцяв* (MRV 225).

Ismeretlen eredetű szó, az etimológiai szótárakban nem szerepel. Paasonennél előforduló alakváltozatai (E *kańćav*, M *kańćav*) közül csak a tenygu-sevői járás Kadom nevű falujából adatolt *kańśa* az egyetlen -v nélküli alak: ennek alapján talán nagyon óvatosan meg lehet kockáztatni, hogy a -v a többi szóalakban képző.

20) **марав** 'muslica (*Drosophila melanogaster*)' (EMSz 218); 'мошка, мошкара' (ERV 362); 'мошкара / Mücke' (MdWb 1179); 'mäkära' (ESS 90).

Ismeretlen eredetű (vö. ESM 232). Az ERV (362) adatai szerint van *ма-рака* alakja is, ez a -v képző jellegét valószínűsíti.

21) **цуюцьв** 'гроздь [fürt], кисти [bojt, rojt, fürt]; серёжки [barkavirágzat]'; кисть, гроздь / Büschel [csomó, nyaláb, csomó (virágzat)], Traube [fürt, virágzat]; кисть ягод / Beerentraube; серёжка / Kätzchen [barka]' (MdWb 189).

Valószínűleg törökségi eredetű szó, vö. miser *cäcäk* 'blume, franze', csuv. *čěček* 'оспа; цветок' (Paasonen szerint: „zu dem die mord. wörter wegen des vokals der ersten silbe lautlich nicht gut stimmen”) (Paasonen 1897: 51).

Az átadó nyelvi alakok alapján nem lehet eldönteni, a -v képző vagy hangrendi fejlődés eredménye. A szó *цуюца* 'кисть, гроздь / Büschel, Traube' alakváltozata (MdWb 189) ugyamakkor inkább a képző státus felé billenti a mérleget.

22) **кезов** 'járvány' (EMSz 151); 'эпидемия' (ERV 248); *kezge* 'эпидемия / Seuche, Epidemia' (MdWb 738).

Versinyin (ESM 125) megkockáztatja, hogy a *кез-* tő kapcsolatban állhat a *kež* 'harag, düh, méreg' szóval – ezt hangtani és szemantikai alapon egyaránt ki lehet zárni. A többi etimológiai szótárban e szó nem szerepel.

A Paasonennél szereplő *kezge* alak alapján a *кезов* szóban képzőre gyanakodhatunk.

E) Nem lehet eldönteni, ezekben a szavakban képző-e a -v

23) **алув** 'несушка, курица или птица с яйцом [tojó] / Eier tragend' (MdWb 22). Moksa megfelelője: *aluv, alu*.

Egyedül Paasonennél fordul elő, ő az *al* 'tojás' származékszavának tartja – ha ez helytálló, akkor itt valószínűleg egy nomen possessoris képző szerepel ('tojásos').

24) **нимиляв** 'lepke, pillangó' (EMSz 246); 'бабочка' (ERV 413); 'бабочка / Schmetterling' (MdWb 1390); 'perhonen' (ESS 103). Moksa megfelelője: *мелав* (MRV 373).

Az etimológiai szótárak közül csak Versinyin tárgyalja (ESM 241, 290). Véleménye szerint kapcsolatba hozható a zj. *ном* 'szúnyog; muslica', lpS *натек* 'apró szúnyogfajta', cser. *луме* 'szúnyog; muslica', nyeny. *ñimärä* 'szúnyogfajta', zj. *номыр*, vj. *нумыр* 'kukac, lárva' szavakkal. Ez jelentéstanilag több mint kérdéses.

A szó alakváltozatai – E *ñemil'av, ñimil'au, ñumil'av, ñumul'av, temul'av, mimil'av, imbul'av, mil'av*; M *mel'av, melu, mil'av* (MdWb 1390) – nem segítenek a képző státusának eldöntésében.

25) **кирмалав** 'bojtorján' (Arctium lappa)' (EMSz 163); 'репейник, репей' (ERV 265); 'репейник / Klette' (MdWb 950); 'takiainen' (ESS 69). Moksa megfelelője: *кумбарав* (MRV 303).

Az EtV (72) talán törökségi eredetűnek tartja (vö. tat. *кырмалаву*), Versinyin (ESM 146) viszont a cser. *кержалмаи* 'megkapaszkodik vmiben' igével, ill. a *korsanġe, каржангы* 'bojtorján' főnevekkel veti egybe. Nyelvjárási változatai (E *kirmalaу, kirmarav, komarav, kormalav, kormarav, kumarav*, M *k̄mbarav, k̄rmlaу, k̄rmlav, k̄rmarav, kumbara, kumbarav*) nem segítenek a képző státusának megítélésében (MdWb 950).

26) **козьгалав** 'щавель [sóska]' (ERV 276); *козьгал, козгалав* 'hierakka' (ESS 71). Moksa megfelelője: *козгалак* (MRV 266; MdWb 888).

Törökségi eredetű szó, vö. tat. *kuzgalak* (ESM 154, MdWb 888).

Kérdés, hogy a moksa irodalmi *kozgalak* és annak *koźgala* nyelvjárási formája (MdWb 888) mellett az erzában élő *козьгалав* lexémában képző-e a szóvégi mássalhangzó vagy pedig csak hangtani változás eredményeképp született (az utóbbi látszik valószínűbbnek). A finn–erza szótárban adatolt *козьгал* inkább a képző jelleg mellett szól.

27) *адилав* 'дерюга [durva vászon, darócszövet]; одеяло [ágytakaró]' (ERV 35).

Orosz eredetű szó (vö. Zaicz 2012: 207). Paasonennél az *одеяло* mordvin alakja E *od'ejal*, M *ad'ijala* (MdWb 1427). Az ERV-ben szereplő alakban a szóbelseji *-ja-* szótag kieshetett; a szóvégi *-v* tisztázatlan.

F) Ismeretlen eredetű szavak

28) *вадов* 'héja (Accipiter); kánya (Milvus)' (EMSz 65); 'ястреб; коршун' (ERV 97); 'беркут (белая голова); ястреб / Königsadler (weisser Kopf); Hühnerhabicht (Aquila regia; Astur palumbarius)' (MdWb 2508); 'haukka' (ESS 21).

Az etimológiai szótárak közül csak Versinyin (ESM 36) veszi fel ezt a szót, de véleményét nem lehet elfogadni. Ő az *ад-* ige- (vö. *адеро́ямс* 'оцарапать, ударить [megkarcol, lekapar']') és a *ват-* névszótóval (vö. *ваткафкс* 'ссадина, царапина [horzsolás, héj]') kapcsolja össze, ezek a megfeleltetések szemantikailag nem állják meg a helyüket. Megpendíti a német *Adler* 'sas' *ад-* elemével való egybeesést is („интересно частичное совпадение...”) – ezt nem lehet komolyan venni (vö. ófn. *adelare* 'edler Aar', Kluge 1967: 1).

29) *веряв* 'какая-то вышивка / irgendeine Stickerei [vmilyen hímzés]' (MdWb 2624). Alakváltozata: *ve'ava*.

A nagyszótárban *верявкс* 'вышивка русским крестом' alakban fordul elő (ERV 128), Versinyin (ESM 49) a *веравт* 'вышивка по плечу и вороту женской рубахи крестиком' címszó alatt említi a *верявкс* alakot, s megköszöktatja, hogy a *вере* 'felső' szócsaládjába tartozik (egyfajta „rátét” jelentéssel?).

30) *завав* 'karvaly (Accipiter nisus)' (EMSz 97); 'ястреб-тетеревятник' (ERV 143). Moksa megfelelője: *завав* (MRV 136).

Ismeretlen eredetű szó. Sem Paasonennél, sem az etimológiai szótárakban nem szerepel.

31) *эларав* 'червяк [féreg, kukac], гусеница [hernyó]' (ERV 182); *vel-darav* 'волосатая гусеница / Narraupe' (MdWb 2603) *вельдарав* *сукс* 'toukka' (ESS 27). Moksa megfelelője: *verdalaу* (MdWb 2603).

Paasonennél a *veldarav*, *väldarav*, *verdalav* szónak *joldarav* (Atraty faluból, Alatiri járás) és *jaldarav* (Gorodiscse faluból, Penzai járás) alakváltozatai szerepelnek. A szó az etimológiai szótárakban nem szerepel.

32) **кашкамав** 'просвирник приземистый [erdei mályva]' (Agafonova et al. 47).

Ismeretlen eredetű szó. A vizsgált források közül egyedül a helyesírási szótárban szerepel.

33) **кашпав** 'головной убор чувашских женщин / Kopfbedeckung der tschuw. Frauen' (MdWb 643).

Ismeretlen eredetű szó.

34) **кескав** 'zsák' (EMSz 158); 'мешок [zsák]; диал. крючок [kampó, kapocs]' (ERV 257); 'мешок / Sack' (MdWb 729); 'säkki' (ESS 68). Moksá megfelelője: *кяскав* (MRV 316).

Versinyin (ESM 139) a 'növényi hüvely' jelentésű tat. *кузак* szóval való „közelségét” veszi észre, ez szemantikailag nem állja meg a helyét. Az ERV-ben szereplő második jelentés alapján a szótár összekapcsolja a *кечказ* 'horog, kampó' szóval. Ezt az ESE (34) és az EtV (69) a *кичкере* 'görbe' szóból vezeti le (vö. FV *kečke-rä* 'rund, krumm' > fi. *kehkerä*, cser. *kəškär*, UEW 655; SSA 1: 334). – A *кескав* és a *кечказ* között nem lehet igazolni az etimológiai összefüggést, így azt sem lehet eldönteni, képző-e a szóvégi -v.

35) **лижарав** 'божья коровка [katicabogár]' (ERV 342); 'leppäkerttu' (ESS 85).

Ismeretlen eredetű szó. Versinyin (ESM 212) ötletkísérleteit (*ликша* 'hajdina, pohánka' + *раужа* 'fekete', *ривезь* 'róka') nem lehet elfogadni. Paasonen nem veszi fel szótárába.

36) **молдав** 'ломоть [darab, szelet] комок [csomócska, rög] / abgebrochenes Brotstück; Erdklumpen' (MdWb 1275). Alakváltozata: *мокүлдав*. Moksá megfelelője: *boldav*.

Versinyin (257) a *мокулдав* 'bucka, zsombék' szót hangulatfestő, affektív eredetűnek tartja, a szóvégi -v elem státusát ennek alapján nem tudjuk megítélni.

37) **нарав** 'татарин (тайное слово) / Tatare (Geheimw.)' (MdWb 1322).

Ismeretlen eredetű szó.

38) **ситав** 'лук (для стрельбы) [íj]' (ERV 589); *šutav* ~ *šit'av* 'вид пращи, подобной бичу, для метания стрелы / eine Art Schleuder, der Peitsche ähnlich, mit der man einen Pfeil schleudert [ostorhoz hasonlatos parittyafajta, nyíl kilövésére]' (MdWb 2203).

Ismeretlen eredetű szó (ESM 406).

39) **тодов** 'párna, vánkos' (EMSz 376); 'подушка' (ERV 664); 'подушка / Kissen, Kopkissen' (MdWb 2300); 'тууну' (ESS 170). Moksa megfelelője: *modu* (MRV 726).

Ismeretlen eredetű szó (ESM 440).

40) **тутмаков** 'анис [ánizs]' (ERV 684).

Ismeretlen eredetű szó.

41) **чудожов** 'осот полевой [mezei csorbóka]' (ERV 758); 'осот / Distel' (MdWb 295); 'valvatti' (ESS 193). Moksa megfelelője: *шудижув* (MRV 884). Moksa megfelelője: *šudžžu* (MdWb 295).

Ismeretlen eredetű szó (ESM 497).

G) Biztos, hogy ezekben a szavakban a -v nem képző

42) **кирьгов** 'nyírfakéreg' (EMSz 164); 'береста, берёста / Birkenrinde' (MdWb 789); *керьгов*, *кирьгов* 'берёста' (ERV 256, 267); *киргов* 'tuohi' (ESS 69). Moksa megfelelője: *куйгор* (MRV 300).

Ebben a szóban nincsen -v képző, ugyanis ez eredetileg *kivger'* [*kivker'*] alakú volt (változatai: *kivgir'*, *kirgev'*, *kirgov'*, *kirgoу'*, *gigir'*, *guger'*, M *kijgâr'*, *givgâr'*), ami valószínűleg a *kil'ej* 'nyírfa' + *ker'* 'kéreg' összetételből rövidült, majd alakult metatézissel mai alakjává (MdWb 716, 758, 789).

43) **сэзнэтов** 'бубенцы [csörgő]' (ERV 631).

Versinyin (ESM 419) összetett szónak minősíti, előtagja egy onomatopoeitikus elem lehet, utótagja a *нов* 'gomb' (vö. *горнипов*), vö. a következő szócikkkel.

44) **горнипов** '1. csengettyű; 2. boglárka, zergeboglár (Trollius europaeus)' (EMSz 100); '1. бубенчик [csengettyű]; погремушка [csörgő(játék)]; 2. купальница европейская; лютик [boglárka]' (ERV 153); '1. погремушка / Schelle; 2. водяной пузырь / Wasserblase [vízi hólyag]; ?Trollblume (Trollius europaeus)' (MdWb 418) '1. kulkunen; 2. leinikki' (ESS 37).

Az EtV (39) szerint összetett szó: *горни* 'hangot kiad; cseng, csilingel' + *пов* < *поводемс* 'felakaszt, odaköt', ez az etimológia az utótag jelentése miatt nem jöhet szóba. Sokkal valószínűbb Paasonen levezetése: az előtag ugyanaz, de az utótag a *пов* 'gomb' szó, így a szó jelentése: 'klingender Knopf' (MdWb 1774; hasonlóképpen: ESM 60). Ha ez az etimológia helytálló, akkor ebben a lexémában nincs -v képző.

45) *улав* 'szekér, lovaskocsi' (EMSz 394); 'воз, подвода' (ERV 692); 'подвода / Fuhre, Fuhrwerk' (MdWb 2445); 'kuorma, kuormarattaat' (ESS 178). Moksa megfelelője: *улав* (MRV 778).

Törökségi eredetű szó, vö. miser *ilau*, csuv. *olav* (Paasonen 1897: 57; vö. továbbá ESE 106; EtV 194; ESM 460). Ebben a szóban nincs mordvin képző.

46) *улов* 'покойник; труп [halott, megboldogult; hulla]' (ERV 693); 'покойник, труп / Verstorbener, Leichnam' (MdWb 2447); 'vainaja' (ESS 178).

Törökségi eredetű szó, vö. miser *ülek* (Paasonen 1897: 57; vö. továbbá ESM 460). Ebben a szóban nincs mordvin képző.

47) *шаршав* 'függöny' (EMSz 439); 'занавес, шатёр' (ERV 761); 'занавеска / Vorhang' (MdWb 219); 'verho, esirippu' (ESS 194).

Törökségi eredetű szó, vö. miser *čaršav*, csuv. *čaržav* (Paasonen 1897: 51). Ebben a szóban nincs mordvin képző.

5. A példatár adatai alapján tehát 22 olyan szót találtam, amelyben a -v többé-kevésbé biztosan képzőnek tekinthető. Ezek között feltűnően nagy számban vannak jelen állat- (7) és növénynevek (6): *мияв* 'hód' < FP **maja*; *чичав* 'bolha' < FU **čonča* ~ *čoča*; *коткудав* 'hangya' < FP **kutke*; *цёков* 'fülemüle' ~ dial. *čokol, čoko*, M *čofks, čoku*; *шанжав* 'pók' ~ dial. *šanžaka; šeňžej, šenžij*; *šandalks, šanča-londaks*; *цянав* 'fecske; füstifecske' ~ dial. *šaňa, šanaka, šaňava*, M *čapanňa*; *марав* 'muslica' ~ dial. *марака*, ill. *умбрав* 'sóska' < FP **om(p)ra*; *шукиторов* 'ribizli' < FV **čzkčz-tzrz*; *кснав* 'borsó' < ?FP **kžš*; *шоржав* 'csorbóka' ~ dial. *čorža, šorža, šorš, šorža, sorža* (s talán szegről-végről ebbe a kategóriába sorolható a *цюцёв* 'fürt' ~ dial. *цуца* és a *норов* 'gabona, termés' < FP **norz*). Elképzelhető, hogy az állatnevekben e képzőnek kicsinyítő funkciója volt.

Az analógia erős hatása miatt nem tartom kizártnak, hogy az ismeretlen eredetűnek minősített *вадов* 'héja', *завав* 'karvaly', *ёлдарав* 'főreg; hernyó',

лижарав 'katicabogár', ill. *кашкамав* 'erdei mályva', *тутмаков* 'ánizs', *чудожов* 'mezei csorbóka' szavakban is egy denominális főnévképző rejlik.

6. A képző eredete

Ahhoz, hogy eldönthessük, a denominális főnév- és melléknévképző közös eredetre megy-e vissza, mindkét szuffixum fejlődését meg kell vizsgálnunk.

A md. -v melléknévképző Lehtisalo szerint (1936: 245–249) az uráli *-p melléknévképzőre vezethető vissza, amelynek minden mai uráli nyelvben van folytatása, ebből eredezteti pl. a fi. -va/-vä (*lihava* 'kövér' ← *liha* 'hús', *terävä* 'éles' ← *terä* 'éle vminek') és a m. -ú/-ű képzőket is. E melléknévképző mellett/helyett a mai mordvin nyelvjárásokban -η áll (*salon* 'sós', *kežen* 'haragos'), ezt Lehtisalo (1936: 141) egy alapnyelvi *-ηə/-ηđ képzőre vezeti vissza (vogul, osztják és szamojéd megfelelőikkel). Szerebrennyikov (1967: 78–79) ezzel vitába szállt, szerinte a mdE -v, -j, mdM -v, -u, -i képzők mindannyian egy ősm. *-η alakra mennek vissza (ennek emlékét őrzi az alatiri nyelvjárás alakváltozata), amit ő az uráli *-η denominális melléknévképzőből vezet le. (Vö. továbbá OFUJa 347, 350.)

Ezzel szemben a mordvin nyelvészek egy része (az 1. pontban idézett Jevszjev és az 1962-es Grammatika mellett Cigankin is) a -v melléknévképzőt összekapcsolja a lativusraggal: „при других именных основах они имеют направительное (лативное) значение”, pl. *кудов* 'в дом', *велев* 'в село' (Cigankin 2000a: 125–126). Hasonló véleményen van Raija Bartens is: „on mahdollista selittää johdin aiemmaksi kaasuspäätteeksi, latiivinpäätteeksi”.¹⁶ Ez a jelenség nem elképzelhetetlen a finnugor nyelvekben (l. Bartens 1991: 12–14), éppenséggel meglehet, hogy így alakulhatott ki a mordvin -*n* melléknévképző is a genitivusból (Ravila szerint ez fordítva történt); de – nem utolsósorban a rokon nyelvi adatok alapján – talán valószínűbb, hogy a mai mordvin -v melléknévképző ősi, uráli képzőszuffixum(ok)ra megy vissza.

Lehtisalo (1936: 242, 337) a mai mordvin -v denominális főnévképzőt két uráli képzőre vezeti vissza:

a) PU *-p > -v. Ide veszi a md. *šoržav* 'csorbóka', *čičav* 'bolha', *umbrav* 'sóska' szavakat (valamint – balti finn, lapp, permi, ugor és szamojéd lexémákkal együtt – pl. a finn *orava* 'mókus', *halava* 'babérfűz', *harava* 'gereblye', m. *háló* alakokat);

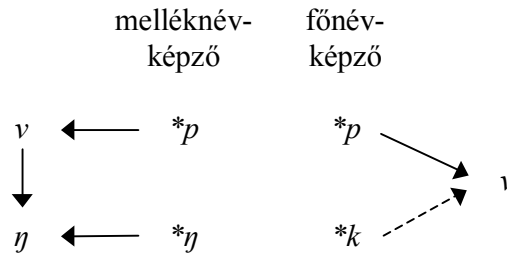
¹⁶ Elképzelhető, hogy a képző egy korábbi esetragból, a lativusragból származik.

b) PU **-k* > *-v*. Ide sorolja a md. *mijav* 'hód', fi. *majava* 'ua.', *kajava* 'sírály', *pihlaja* 'berkenye' szavakat (hasonlóan: OFUJa 340; Moszin 1989: 73).

Ez egybevág a mordvin hangtörténeti folyamatokkal: az alapnyelvi **-p*-ből és **-k*-ből egyaránt fejlődhetett *-v*, vö. FV **šepä* > ősmd. *šēbä* > *štwe* > mdE *šive* 'gallér'; FV **tika/tuka* > ősmd. *tūye* > mdE *tuvo* 'disznó' (Keresztes 2011: 45–47).

Lauri Hakulinen (1979: 146–147) finn oldalról a *-va/-vä* főnév- és melléknévképzőt (pl. *halava*, *harava*, *orava*, *pellava* 'len', *silava* 'szalonna', *ystävä* 'barát', ill. *etevä* 'kiváló', *henkevä* 'szellemes', *luiseva* 'csontos', *väkevä* 'erős', *ylevä* 'fenséges') egy alapnyelvi közös **-pa/-pä*, **-βa/-βä* képzőre vezet vissza.

Mindezek alapján – elsősorban Lehtisalo feltevéseiből indulva – a képzők története a következőképpen alakulhatott: a melléknévképző az alapnyelvi **p*-re és **ŋ*-re vezethető vissza, a főnévképző kiindulópontja pedig valószínűleg a **p*- (esetleg a **k*) volt.

Irodalom

- Agafonova et al. 2002: Н. А. Агафонова – М. Д. Имайкина – М. В. Мосин – Д. В. Цыганкин – В. П. Цыпкайкина – Т. Г. Гаврилова, Вейсэ, башка, тешкс вельде. Красный Октябрь, Саранск.
- Bartens, Raija 1991: Das rätselhafte Adjektiv. *Lingustica Uralica* 27: 12–14.
- Bartens, Raija 1999: Mordvalaiskielten rakenne ja kehitys. MSFOu 232.
- Cigankin 1981: Д. В. Цыганкин, Словообразование в мордовских языках. Мордовский государственный университет им. Огарева, Саранск.
- Cigankin 2000a: Д. В. Цыганкин, Характерные черты именной деривации мордовских языков. In: Мордовские языки глазами ученого-лингвиста. Типография Красный Октябрь, Саранск. 121–127.

- Cigankin 2000b: Д. В. Цыганкин, Суффиксальное словообразование имен существительных в диалектах эрзянского языка. In: Мордовские языки глазами ученого-лингвиста. Типография Красный Октябрь, Саранск. 142–157.
- EK = Д. В. Цыганкин, (отв. ред.), Эрзянь кель. Морфология. Типография Красный Октябрь, Саранск, 2000.
- EMSz = Mészáros Edit – Sirmankina, Raisza, Erza-mordvin–magyar szótár. Savaria University Press, Szombathely, 2003.
- ERV = Б. А. Серебренников – Р. Н. Бузакова – М. В. Мосин, Эрзянь–рузонь валкс. Эрзянско–русский словарь. Русский язык, Дигора, Москва, 1993.
- ESE = Д. В. Цыганкин – М. В. Мосин, Эрзянь келень нурькине этимологической словарь. (Школанень пособия.) Мордовской книжной издательствась, Саранск, 1977.
- ESM = В. И. Вершинин, Этимологический словарь мордовских (эрзянского и мокшанского) языков I–V. Стринг, Йошкар-Ола, 2004–2011.
- ESS = Niemi, Jaana – Mosin, Mihail 1995: Ersäläis–suomalainen sanakirja. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 48, Turku.
- EtV = Д. В. Цыганкин – М. В. Мосин, Этимологиянь валкс. Мордовской книжной издательствась, Саранск, 1998.
- Feoktistov 1966: А. П. Феоктистов, Мордовские языки. In: В. И. Лыткин – К. Е. Майтинская (отв. ред.), Языки народов СССР III. Финно-угорские и самодийские языки. Издательство Наука, Москва. 172–220.
- Geschichte = Keresztes László, Geschichte des mordwinischen Konsonantismus II. Etymologisches Belegmaterial. Studia uralo-altaica 26. Szeged, 1986.
- Grammatika 1962 = М. Н. Колядёнков (ред.), Грамматика мордовских языков. Часть I. Фонетика и морфология. Мордовское книжное издательство, Саранск.
- Grammatika 1980 = Д. В. Цыганкин (ред.), Грамматика мордовских языков. Мордовский государственный университет, Саранск.
- Grebnyeva 1997: А. М. Гребнева, Флористическая лексика мордовских языков. Издательство Мордовского университета, Саранск.
- Hakulinen, Lauri 1979: Suomen kielen rakenne ja kehitys. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Otava, Helsinki.
- Jevszevjev 1934/1963: М. Е. Евсевьев, Основы мордовской грамматики. Избранные труды. Том третий. Мордовское книжное издательство, Саранск.

- Keresztes László 1990: *Chrestomathia Morduinica*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Keresztes László 2011: *Bevezetés a mordvin nyelvészetbe*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- KESK = В. И. Лыткин – Е. С. Гуляев, *Краткий этимологический словарь коми языка*. Наука, Москва, 1970.
- Kluge, Friedrich 1967: *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 20. Auflage. Bearbeitet von Walther Mitzka. Walter de Gruyter, Berlin.
- Lehtisalo, Toivo 1936: *Über die primären uralischen Ableitungssuffixe*. MSFOu 72.
- Maticsák Sándor 2012a: *A mordvin írásbeliség kezdetei (XVII–XVIII. század)*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Maticsák Sándor 2012b: *Allomorphic variants of Erzya-Mordvin nominal derivational suffixes*. In: *Laponicae investigationes et uralicae. Festschrift zum 65. Geburtstag von Lars-Gunnar Larsson*. Hrg. Eberhard Winkler, Hans-Hermann Bartens, Cornelius Hasselblatt. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica. Band 82. Harrasowitz, Wiesbaden. 125–141.
- MdWb = Paasonen, Heikki, *Mordwinisches Wörterbuch*. Zusammengestellt von K. Heikkilä. Bearbeitet und herausgegeben von Martti Kahla. *Lexica Societatis Fenno-Ugricae XXIII*. Suomalais-ugrilainen Seura, Helsinki, 1990–1996.
- Mészáros Edit 1998: *Erza-mordvin nyelvkönyv kezdőknek és középhaladóknak (Marija Imajkina közreműködésével)*. JATEPress, Szeged.
- МК = Н. С. Аляжкин (ред.), *Мокшень кяль. Морфология*. Красный Октябрь типографиясь, Саранск, 2000.
- Moszin 1977: *Сравнительно-исторический анализ зоологической терминологии мордовских языков*. In: *Вопросы морфологии и эрзянских и мокшанских диалектов (словоизменение и словообразование)*. Мордовский государственный университет им. Огарева, Саранск. 3–15.
- Moszin 1989: *М. В. Мосин, Словообразовательная структура финно-угорского слова в мордовских языках*. Мордовский государственный университет им. Огарева, Саранск.
- Moszin 2001: *М. В. Мосин, О некоторых явлениях в финно-угорской основе слова в мордовских языках*. In: *М. Д. Имайкина (отв. ред.), Финно-угристикань кевкстематне*. Красный Октябрь типографиясь, Саранск. 90–94
- Moszin – Lipatov – Matyuskin 1983: *Пути обогащения лексики мордовских языков*. In: *Д. В. Цыганкин (ред.), Лексикология современных мордовских языков*. Мордовский государственный университет им. Огарева, Саранск.

- MRV = Б. А. Серебренников – А. П. Феокистов – О. Е. Поляков, Мокшень–рузонь валкс. Мокшанско–русский словарь. Русский язык, Дигора, Москва, 1998.
- OFUJa = В. И. Лыткин – К. Е. Майтинская – Карой Редей (отв. ред.), Основы финно-угорского языкознания. Наука, Москва, 1974.
- Paasonen, Heikki 1897: Die türkischen lehnwörter im mordwinischen. Journal Société Finno-Ougrienne XV/2: 1–64.
- RDM = Luutonen, Jorma – Mosin, Mikhail – Shchankina, Valentina (2004), Reverse Dictionary of Mordvin. Обратный словарь мордовских языков. Lexika Societatis Fenno-Ugricae XXIX. Suomalais-ugrilainen Seura, Helsinki.
- SSA = Erkki Itkonen – Ulla-Maija Kulonen (toim.), Suomen sanojen alkuperä I–III. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura–Kotimaisten Kielten Tutkimuskeskus, Helsinki, 1992–2000.
- Szerebrennyikov 1967: Б. А. Серебренников, Историческая морфология мордовских языков. Наука, Москва.
- TESz = Benkő Loránd (főszerk.), A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–III. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967–1984.
- UEW = Rédei Károly (Hrsg.), Uralisches etymologisches Wörterbuch. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988–1991.
- Vildjaeva 1980: А. М. Вилдяева, Словообразовательная структура флористических названий в мордовских языках. In: Финно-угристика. Межвузовский тематический сборник научных трудов. Выпуск 3. Мордовский государственный университет им. Огарева, Саранск. 117–127.
- Zaicz Gábor 2012: A mordvin nyelv orosz jövevényszavai I. FUD 19: 205–222.

*

The unproductive nominalizing affix -v in Erzya-Mordvin

Erzya-Mordvin has two derivational affixes of the form -v. One is the frequent affix deriving adjectives, productive to this day, while the other is the now obsolete and no longer productive nominalizing affix. As a first step, I examined how these suffixes are defined in handbooks of Mordvin: whether they are regarded as one affix or two, and what functions are attributed to them. It can be stated in summary that the denominal nominalizer is only mentioned in some of the sources, and only very briefly: I only found 13

instances in handbooks and papers – and some of the examples proved etymologically incorrect.

On the basis of the data taken from the reverse dictionary of Mordvin – after the exclusion of words of Russian (origin), compounds, and the monosyllabic words of the ancient native vocabulary (where *-v* obviously appears as a continuant to some consonant of the original language) – I only found 47 words in Erzya in which the final *-v* is conceivably a derivational affix.

In the second part of the paper these words were examined in detail. I primarily relied on etymological dictionaries (UEW, SSA, KESK, Geschichte, ESE, EtV, ESM), bilingual (ERV, EMSz, ESS) and dialect dictionaries (MdWb) in the process.

The investigations reveal 22 words in which *-v* can be taken to be a derivational affix with reasonable certainty. Among them, names of animals (7) and plants (6) have been found prominent. In names of animals *-v* can perhaps be interpreted as having had a diminutive function. In view of the strong influence of analogy, it is not inconceivable that the words *вадов* 'go-shawk', *завав* 'sparrowhawk', *ёлдарав* 'worm; caterpillar', *лижарав* 'ladybird', and *кашкамав* 'wood mallow', *тутмаков* 'anise', *чудожов* 'sow-thistle', regarded as of unknown origin, also contain a hidden denominal nominalizing affix.

The final section of the paper examines the etymologies of the two affixes. The suffix forming adjectives goes back to the **p-* and **ŋ-* of the original language, whereas the nominalizing suffix probably originates in **p-* (or perhaps **k-*).

SÁNDOR MATICSÁK